

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ОСІБ,
ЯКІ ПРАКТИКУЮТЬ БДСМ

INDIVIDUAL-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PARTICIPANTS IN BDSM

Статтю присвячено дослідженню індивідуально-психологічних властивостей осіб, які практикують БДСМ. Виявлено відмінності індивідуально-психологічних властивостей осіб, які практикують БДСМ, та осіб, які не залучені до подібних практик за показниками прив'язаності, емоційної стійкості, нарцисизму, реактивної та особистісної тривожності. Здійснено порівняльний аналіз індивідуально-психологічних властивостей у вибірці осіб, які практикують БДСМ. Установлено відмінності індивідуально-психологічних властивостей у осіб, які практикують БДСМ, залежно від позиції, яку займають учасники практик із погляду взаємин домінування та підпорядкування. Виявлено статеві відмінності індивідуально-психологічних властивостей у чотирьох групах досліджуваних: осіб, які не практикують БДСМ; осіб, які практикують БДСМ у позиції домінування; осіб, які практикують БДСМ у позиції підкорення; осіб, які в практиках БДСМ ситуативно вибирають або позицію домінування, або позицію підкорення. Здійснено порівняння індивідуально-психологічних властивостей досліджуваних у диференційованих за статтю вибірках. З'ясовано, що залученість до практик БДСМ відображається на рівні індивідуально-психологічних властивостей і у жінок, і у чоловіків. Окреслено перспективи подальших наукових пошуків, серед яких – емпіричне дослідження індивідуально-психологічних властивостей осіб, що практикують БДСМ, за умов збільшення вибірки досліджуваних та залучення додаткових параметрів, як то: рис характеру особистості, цінностей, специфіки індивідуального досвіду тощо.

Ключові слова: індивідуально-психологічні властивості, БДСМ, домінування,

підпорядкування, нарцисизм, пошук відчуттів, тривожність, емоційна стійкість, прив'язаність.

The article is devoted empirical study of individual-psychological features of participants in BDSM. The differences of individual-psychological features between participants in BDSM and persons not involved in similar practices have been revealed in terms of attachment, emotional stability, narcissism, state and trait anxiety. The differences of individual-psychological features of participants in BDSM have been established, depending on the position occupied by the participants of the practice from the point of view of relations of dominance and submission. Gender differences of individual-psychological features have been revealed in four groups of interest: persons who do not practice BDSM; participants in BDSM in a position of dominance; participants in BDSM in a position of submission; participants in BDSM who choose either a position of dominance or a position of submission ad-hoc. A comparison of individual-psychological features of the subjects in gender-differentiated samples was made. Reflection of involvement in BDSM practices in the level of individual psychological properties in both women and men was found. Prospects for further scientific research are outlined, including an empirical study of individual-psychological features of participants in BDSM, under the conditions of increasing the sample of researched subjects and involving additional parameters, such as: personality traits, values, specifics of individual experience, etc.

Key words: individual-psychological features, BDSM, dominance, submission, narcissism, sensation seeking, anxiety, emotional resilience, attachment.

УДК 159.923:316.723
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.43.21>

Донець О.І.

к. психол. н., доцент кафедри соціальної психології і психології управління
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Масленнікова М.С.

бакалавр з психології

Постановка проблеми. Однією з найбільш досліджуваних тем у психології є індивідуально-психологічні властивості індивідів. Прояви індивідуальності людини в особистому житті, зокрема у сфері близьких, інтимних відносин, та форми її взаємодії з іншими все частіше відкрито обговорюються та вивчаються науковцями. Тож у поле зору дослідників потрапив і феномен домінування та підкорення, зокрема БДСМ-практики, ставлення до яких сьогодні характеризується тенденцією до зниження їх патологізації та табуованості [9].

У сучасній науковій літературі аббревіатурою БДСМ позначають практики, що являють собою фізичні, психологічні та сексуальні рольові ігри, засновані на домінуванні та підпорядкуванні однієї особи іншій/іншим. Означені ігри можуть містити елементи рабства, виховання дисципліни, обмеження рухів, використання больової стимуляції та дискомфорту тощо. Поняття «БДСМ» охоплює низку взаємодій між учасниками у двох головних ролях:

владній (домінантній), відповідальній за здійснення практики, та підпорядкованій (сабмісивній), дії якої узгоджується з діями домінуючого партнера. Відмінність практик від соціально агресивних або злочинних дій визначається дотриманням учасниками техніки безпеки та взаємодії за обов'язковою поінформованою згодою усіх залучених сторін [1; 7]. Важливим також є те, що хоча ролі учасників БДСМ-практик можуть змінюватися, проте самі практики завжди реалізуються на рівні взаємин підпорядкування та домінування. Таким чином, учасник БДСМ-практик може виступати або виключно у позиції домінування над партнером, або виключно у позиції підпорядкування, підкорення партнерові, або ситуативно вибрати позицію домінування чи підпорядкування.

БДСМ-практики часто сприймаються як попередники або частина сексуальних дій. Проте результати досліджень, з одного боку, демонструють сексуальну природу переживань залучених до означених дій осіб – реакцію

статевого збудження учасників у практиках [4], а з іншого – вказують, що для багатьох індивідів, які практикують БДСМ, означені практики не передують сексу і не замінюють сексуальну діяльність, а є самоціллю [8].

Причини та наслідки проявів схильності до домінування чи підкорення із власної згоди не є достатньо вивченими. Уважається, що у формуванні схильності до БДСМ грають роль багато чинників: біологічних, психологічних та соціальних, проте вони потребують подальшого глибокого вивчення. Інтерес людей до тематики БДСМ у XXI ст. викликає популяризація теми у культурі, кіно та літературі. Проте інтерес до тематики як до нових вражень і справжня схильність до підкорення і домінування мають різну природу. Основні дослідження ставлять під сумнів історичну психопатологічну модель схильності до БДСМ [5], припускаючи, що майбутні дослідження мають зосередитися на пошуках нових, більш складних етіологічних шляхів розвитку специфічних сексуальних інтересів. Доказів, які б підтверджували БДСМ як об'єктивно патологічних практик, недостатньо, проте наявні результати досліджень, які засвідчують, що учасники БДСМ-практик, як правило, є здоровими, освіченими та успішними людьми [9]. Зокрема, особи зі схильністю до домінування/підкорення демонструють нижчий рівень депресії, ніж особи без даної схильності [2], тобто мотивація до БДСМ може мати місце за нормального психологічного функціонування індивіда.

Окремий інтерес для науки представляють індивідуально-психологічні властивості осіб, які практикують БДСМ. Результати досліджень відмінностей індивідів, які практикують БДСМ, порівняно з такими, хто не впроваджує подібних практик в особистому житті, засвідчили, що учасники БДСМ-практик не відрізняються від інших особистостей за параметрами самооцінки, задоволеності життям та емпатії. Проте вони виявляють вищі показники відкритості до нового досвіду, екстраверсії та сумлінності та нижчі показники нейротизму, альтруїзму, поступливості та чутливості до відторгнення. Також згідно з наявними результатами проведених досліджень учасники БДСМ-практик відрізняються за стилем прив'язаності – вони є менш чутливими до відмови, більш упевненими у своїх стосунках, мають меншу потребу у схваленні та нижчу тривожність порівняно з особами, які не практикують БДСМ. Порівняно з контрольною групою досліджуваних, практикуючі особи демонструють вищий рівень нарцисизму [3; 6].

Загалом питання зв'язку схильності до домінування/підпорядкування з певними індивідуально-психологічними властивостями вивчено недостатньо, потребує більш глибо-

кого аналізу та проведення досліджень, у тому числі на вітчизняній вибірці досліджуваних.

Метою статті є емпіричний аналіз індивідуально-психологічних властивостей осіб, які практикують БДСМ.

Виклад основного матеріалу. *Досліджувані.* Учасниками дослідження стали 109 осіб різної статі (з них жінок – 73 особи, чоловіків – 36 осіб) віком від 21 до 55 років, із різними соціально-економічним, шлюбно-сімейним та професійним статусами.

Учасники дослідження були розподілені на чотири підгрупи, а саме:

1) 46 осіб, які не практикують БДСМ (із них 30 жінок та 16 чоловіків);

2) 17 осіб, які практикують БДСМ у позиції домінування (із них 8 жінок та 9 чоловіків);

3) 22 особи, які практикують БДСМ у позиції підпорядкування (із них 17 жінок та 5 чоловіків);

4) 24 особи, які, практикуючи БДСМ, виступають або у позиції домінування, або у позиції підпорядкування партнерові (із них 18 жінок та 6 чоловіків).

Інструментарій. Із метою виявлення певних особистісних факторів темпераменту та характеру було використано *П'ятифакторний особистісний опитувальник («Велику п'ятірку»)*, розроблений Р. МакКрає та П. Коста (в адаптації А. Б. Хромова, 1999). За допомогою нього нами було досліджено п'ять основних факторів, які вважаються достатніми для об'єктивного опису моделі особистості: нейротизм, екстраверсія, відкритість досвіду, співпраця та сумлінність.

Для з'ясування рівня потреби досліджуваних у відчуттях різного роду була використана *Методика діагностики потреби в пошуку відчуттів М. Цукермана*. Методика дає змогу виміряти рівень потреби в пошуку нових відчуттів, що має особливе значення для нашого дослідження, адже схильність до домінування та підпорядкування в особистому житті, беззаперечно, пов'язана зі сферою відчуттів.

Із метою вимірювання ступеню нарцисизму як властивості особистості був використаний *«Нарцисичний опитувальник особистості» (NPI-40) Р. Раскіна – К. Холла*. Опитувальник призначений для дослідження феномену нарцисизму, зокрема таких його проявів, як: владолюбство, почуття переваги, ексгібіціонізм, сприйняття чогось як належного, марнославство, тенденція до експлуатації чужих ресурсів та самовпевненість.

Для вимірювання тривожності як індивідуальної властивості особистості та як ситуативного стану було вибрано *Шкалу реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності Ч. Д. Спілбергера*. Під особистісною тривожністю автором розуміється відносно стійка індивідуальна характеристика, яка дає уяв-

лення про схильність людини до тривожності – схильності сприймати широке коло ситуацій як загрозові й реагувати на ці ситуації появою стану тривожності різного рівня.

Із метою оцінки рівня суб'єктивного контролю та визначення ступеню відповідальності людини за свої вчинки та життя було використано методику «Рівень суб'єктивного контролю» Дж. Роттера, яка дає змогу визначити загальний тип локусу контролю людини: екстернальний (зовнішній) чи інтернальний (внутрішній) локус контролю.

Процедура. Збір даних проводився онлайн за допомогою електронної форми GoogleForm восени 2021 р.

Математико-статистична обробка отриманих даних була здійснена за допомогою програми SPSS v. 21. Зокрема, для порівняння контрастних груп досліджуваних використовувався U-критерій Манна-Уїтні.

Математико-статистична обробка результатів дослідження передбачала такі кроки:

1) порівняння за досліджуваними ознаками осіб, які практикують БДСМ, із тими, хто не реалізує означених практик;

2) порівняння за досліджуваними ознаками осіб, що не практикують БДСМ, із тими, хто практикує БДСМ, з урахуванням позиції домінування чи підкорення;

3) порівняння індивідуально-психологічних властивостей у вибірці осіб, які практикують БДСМ;

4) виявлення статевих відмінностей у всіх чотирьох групах досліджуваних;

5) порівняння індивідуально-психологічних властивостей досліджуваних у диференційованих за статтю вибірках.

Згідно з отриманими результатами, особи, які практикують БДСМ, порівняно з тими, хто не реалізує означених практик, мають вищі показники нарцисизму ($U=1106$; $p \leq 0,05$). За іншими досліджуваними ознаками статистично значимих відмінностей між досліджуваними, які практикують БДСМ, порівняно з тими, хто не реалізує означених практик, виявлено не було.

Таким чином, можна говорити, що досліджувані, які практикують БДСМ, більшою мірою прагнуть до влади та почуття переваги, є більш самовпевненими, схильними до ексгібіціонізму та експлуатації чужих ресурсів.

За результатами наших досліджень особи, які не практикують БДСМ, та ті, що практикують БДСМ у позиції домінування, статистично значимо відрізняються за такими показниками, як емоційна стійкість ($U=212,5$; $p \leq 0,01$), нарцисизм ($U=215,5$; $p \leq 0,01$), реактивна тривожність ($U=216$; $p \leq 0,01$), особистісна тривожність ($U=189,5$; $p \leq 0,01$), прив'язаність ($U=236$; $p \leq 0,05$). Отже, особи, які практикують БДСМ у позиції домінування, порівняно з тими

досліджуваними, які не практикують БДСМ узагалі, більшою мірою прагнуть до самостійності та незалежності, надають перевагу дотриманню дистанції у взаємодії з іншими, демонструють більшу холодність, більшою мірою зосереджуються на власних інтересах, аніж інтересах інших, демонструють більше прагнення керувати та більшу схильність до ексгібіціонізму. Вони є більш самодостатніми та впевненими у власних силах, незмінними у власних планах та прихильностях, відчувають себе більш пристосованими до життя, зберігають холоднокровність у несприятливих життєвих ситуаціях, менше схильні сприймати різноманітні життєві ситуації як загрозу власній самооцінці та життєдіяльності, зокрема коли означені ситуації стосуються оцінки їхніх компетенції та престижу.

Досліджувані, які не практикують БДСМ, та ті, що практикують БДСМ у позиції підпорядкування, не демонструють статистично значимих відмінностей. Така сама тенденція спостерігається і між досліджуваними, які не практикують БДСМ, та тими, хто практикуючи БДСМ, ситуативно вибирає позицію домінування/підпорядкування.

Досліджувані, які практикують БДСМ у позиції домінування, характеризуються меншою прив'язаністю ($U=112$; $p \leq 0,05$), більшою емоційною стійкістю ($U=114,5$; $p \leq 0,05$), більшим нарцисизмом ($U=118$; $p \leq 0,05$), меншою особистісною ($U=92,5$; $p \leq 0,01$) та реактивною тривожністю ($U=106$; $p \leq 0,05$) порівняно з досліджуваними, які практикують БДСМ у позиції підпорядкування.

Досліджувані, які практикують БДСМ у позиції домінування, характеризуються вищою емоційною стійкістю ($U=117$; $p \leq 0,05$), меншою особистісною ($U=99,5$; $p \leq 0,01$) та реактивною тривожністю ($U=81,5$; $p \leq 0,01$) порівняно з досліджуваними, які у практиках БДСМ схильні до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування.

Не було виявлено статистично значимих відмінностей за досліджуваними показниками між досліджуваними, які практикують БДСМ із позиції підпорядкування, та тими, які у практиках БДСМ схильні до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування.

Ураховуючи неоднорідність досліджуваних груп за статтю, було здійснено порівняльний аналіз досліджуваних ознак у чоловіків і жінок, віднесених до кожної досліджуваної категорії.

Було встановлено, що серед осіб, які не практикують БДСМ, вищим показником реактивної тривожності характеризуються досліджувані чоловічої статі ($U=115$; $p \leq 0,01$). У групі осіб, які практикують БДСМ у позиції домінування, вищий рівень самоконтролю було виявлено у досліджуваних-чоловіків ($U=7$; $p \leq 0,01$). У групі осіб, які практикують БДСМ

у позиції підпорядкування, вищу експресивність було виявлено у досліджуваних жінок ($U=9$; $p \leq 0,01$). У групі особи, схильних до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування в практиках БДСМ, вищий рівень нарцисизму було виявлено у представниць жіночої статі ($U=17,5$; $p \leq 0,05$).

Аналіз відмінностей усередині жіночої та чоловічої вибірок продемонстрував, що залученість до практик БДСМ відображається на рівні індивідуально-психологічних властивостей і у жінок, і у чоловіків, але відбувається це у різний спосіб.

У жіночій вибірці досліджуваних виявлено відмінності між жінками, які не практикують БДСМ, та жінками, які практикують БДСМ у позиції домінування. Зокрема, жінки, які практикують БДСМ у позиції домінування, характеризуються вищою схильністю до нарцисизму ($U=50,5$; $p \leq 0,05$) та нижчою схильністю до прив'язаності ($U=65,5$; $p \leq 0,05$) за жінок, які не практикують БДСМ узагалі. Так само спостерігається вищий рівень нарцисизму у жінок, які практикують БДСМ у позиції домінування, порівняно з жінками, які практикують БДСМ у позиції підпорядкування ($U=28,5$; $p \leq 0,05$).

Між досліджуваними жінками, які практикують БДСМ у позиції підпорядкування, жінками, схильними до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування в практиках БДСМ, та жінками, які не практикують БДСМ, статистично значимих відмінностей за досліджуваними ознаками виявлено не було.

Не було виявлено відмінностей і між жінками, які практикують БДСМ у позиції домінування, та жінками, схильними до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування в практиках БДСМ.

У чоловічій вибірці найбільшу кількість відмінностей виявлено між тими, хто практикує БДСМ у позиції домінування, та тими, хто взагалі не залучений до означених практик. Чоловіки, які практикують БДСМ у позиції домінування, відрізняються вищим самоконтролем ($U=37,5$; $p \leq 0,05$) та емоційною стійкістю ($U=11$; $p \leq 0,01$), нижчими рівнями реактивної ($U=10,5$; $p \leq 0,01$) та особистісної тривожності ($U=8$; $p \leq 0,01$) порівняно з чоловіками, не залученими до означених практик узагалі.

Чоловіки, які практикують БДСМ у позиції підпорядкування характеризуються меншою реактивною тривожністю ($U=16,5$; $p \leq 0,05$) порівняно з тими, хто не практикує БДСМ узагалі.

Не виявлено відмінностей в індивідуально-психологічних властивостях між чоловіками, які взагалі не практикують БДСМ, та чоловіками, схильними до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування в практиках БДСМ.

Було виявлено відмінності серед чоловіків, які практикують БДСМ у різних позиціях, за такими індивідуально-психологічними властивостями, як реактивна та особистісна тривожність. Зокрема, встановлено, що чоловіки, які залучені до практик у позиції підпорядкування, характеризуються меншою особистісною тривожністю ($U=8$; $p \leq 0,05$) та водночас більшою реактивною тривожністю ($U=2,5$; $p \leq 0,01$) порівняно з чоловіками, які виступають у практиках БДСМ у позиції домінування.

Чоловіки, схильні до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування в практиках БДСМ, демонструють вищі показники реактивної ($U=3$; $p \leq 0,01$) та особистісної тривожності ($U=3$; $p \leq 0,01$), аніж чоловіки, які виступають у практиках БДСМ у позиції домінування.

Чоловіки, схильні до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування в практиках БДСМ, демонструють вищі показники реактивної тривожності ($U=1$; $p \leq 0,01$), аніж чоловіки, які залучені до практик у позиції підпорядкування.

Висновки з проведеного дослідження.

Під час порівняння практиків БДСМ з особами, які не практикують БДСМ узагалі, встановлено відмінності лише за рівнем нарцисизму. Разом із тим у колі досліджуваних, які практикують БДСМ, зафіксовано відмінності за більшою кількістю досліджуваних властивостей, значну роль у прояві яких відіграє позиція, яку займають учасники практик із погляду взаємин домінування та підпорядкування. Найбільшу різницю в індивідуально-психологічних властивостях було встановлено між особами, які взагалі не практикують БДСМ, та тими, хто практикує БДСМ із позиції домінування, а також між тими досліджуваними, які практикують БДСМ із позиції домінування, та тими, які практикують БДСМ із позиції підпорядкування. Дещо менші відмінності зафіксовано між групами досліджуваних, які практикують БДСМ із позиції домінування, та тими, які ситуативно вибирають власну позицію, або підпорядковуючись партнерові, або домінуючи над ним. Максимально наближеними за досліджуваними індивідуально-психологічними властивостями виявилися особи, які практикують БДСМ із позиції підпорядкування, та особи, які практикують БДСМ або з позиції домінування, або з позиції підпорядкування: між означеними групами досліджуваних не було встановлено статистично значимих відмінностей.

Зважаючи на отримані показники, можна розмістити досліджувані чотири групи в уявному спектрі прояву вимірених індивідуально-психологічних властивостей у такому порядку: 1) особи, які практикують БДСМ у позиції домінування; 2) особи, схильні до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування

в практиках БДСМ; 3) особи, які практикують БДСМ у позиції підпорядкування; 4) особи, які взагалі не практикують БДСМ.

Аналіз статевих відмінностей у досліджуваних групах з урахуванням залученості до практик БДСМ продемонстрував таке: серед практиків БДСМ у позиції домінантності – вищий рівень самоконтролю у домінант-чоловіків; серед практиків БДСМ у позиції підпорядкування – вищу експресивність у субмісивних жінок; серед осіб, схильних до ситуативного вибору позиції підпорядкування/домінування в практиках БДСМ, – більшу схильність до нарцисизму у жінок; серед осіб, які не залучені до практик БДСМ узагалі, – вищий показник реактивної тривожності у досліджуваних чоловіків.

Результати аналізу індивідуально-психологічних властивостей у диференційованих за статтю вибірках продемонстрували більшу кількість відмінностей у чоловічій вибірці. Чоловіки, залучені до практик БДСМ у позиції домінування, демонструють вищі показники самоконтролю та емоційної стійкості та менші показники тривожності (ситуативної та особистісної) порівняно з чоловіками, узагалі не залученими до означених практик. Серед чоловіків, залучених до практик БДСМ у різних позиціях, основні відмінності зафіксовано на рівні особистісної та реактивної тривожності. Жінки, залучені до практик БДСМ у позиції домінування, характеризуються вищим рівнем нарцисизму та меншою прив'язаністю, ніж жінки, узагалі не залучені до означених практик. Домінантні жінки демонструють більший нарцисизм і порівняно з жінками, залученими до практик БДСМ у позиції підпорядкування.

Таким чином, результати проведеного дослідження дають змогу говорити про наявні відмінності індивідуально-психологічних властивостей осіб, які практикують БДСМ.

Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в емпіричному дослідженні інди-

відуально-психологічних властивостей осіб, що практикують БДСМ, за умов збільшення вибірки досліджуваних та залучення як змінних додаткових параметрів, як то: рис характеру особистості, цінностей, специфіки індивідуального досвіду тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Alison L., Santtila P., Sandnabba N. K. et al. Sadoomasochistically oriented behavior: Diversity in practice and meaning. *Archives of Sexual Behavior*. 2001. № 30. P. 1–12.
2. Ambler J. K. et al. Consensual BDSM facilitates role-specific altered states of consciousness: A preliminary study. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice*. 2017. № 4 (1). P. 75–91.
3. Wismeijer A. A. J., van Assen M. A. L. M. Psychological Characteristics of BDSM Practitioners. *Journal of Sexual Medicine*. 2013. Vol. 10. Is. 8. P. 1943–1952.
4. Chivers M. L. et al. Specificity of sexual arousal for sexual activities in men and women with conventional and masochistic sexual interests. *Archives of Sexual Behavior*. 2014. № 43. P. 931–940.
5. De Block A., Adriaens P. R. Pathologizing sexual deviance: A history. *The Journal of Sex Research*. 2013. № 50. P. 276–298.
6. Hebert A., Weaver A. An examination of personality characteristics associated with BDSM orientations. *The Canadian Journal of Human Sexuality*. 2014. № 23. P. 106–115.
7. Holvoet L. et al. Fifty shades of Belgian gray: The prevalence of BDSM-related fantasies and activities in the general population. *Journal of Sexual Medicine*. 2017. № 14. P. 1152–1159.
8. Newmahr S. Rethinking kink: Sadoomasochism as serious leisure. *Qualitative Sociology*. 2010. № 33. P. 313–331.
9. Williams D. J. Different (painfull) strokes for different folks: a general overview of sexual sadoomasochism (SM) and its diversity. *Sexual Addiction & Compulsivity*. 2006. № 13 (4). P. 333–346.